

Ks. WINCENTY MY SZOR
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

EWANGELIA MARI I MAGDALENY. **WSTĘP, PRZEKŁAD Z KOPTYJSKIEGO, KOMENTARZ**

1. Maria Magdalena w pismach gnostyckich

Najważniejszym tekstem gnostyckim poświadczającym znaczącą rolę Marii Magdaleny wśród gnostyków jest *Ewangalia Marii*, zachowana w koptyjskim tłumaczeniu z języka greckiego na Papirusie Berlińskim (BG 1, p.7,1-19,5)¹. Wzmianki o Marii Magdalenie znajdujemy w innych utworach gnostyckich oraz w pismach polemistów kościelnych². Maria Magdalena należy do kobiet najczęściej wymienianych w gnostyckich utworach. Pojawia się w utworach o formie literackiej dialogu jako rozmówczyni Jezusa albo jako osoba należąca do grupy uczniów zadających pytania³. Zadaje pytania po innych uczniach, jako uczennica na czele innych kobiet⁴. Pytania Marii Magdaleny pozostają niemal zawsze w pewnym związku z zagadnieniem kobiet w życiu publicznym, ewentualnie znaczenia seksualności w sferze religijnej. Jezus odpowiada na pytania zgodnie z wyobrażeniami starożytnych: kobieta nie ma znaczenia w sferze życia publicznego, a w zgodzie z gnostyckimi, ew. chrześcijańskimi wyobrażeniami, płeć (kobieta czy mężczyzna) nie ma znaczenia w sferze religijnej⁵. Jednak w *Ewangelii Tomasa*, znajdziemy inną wypowiedź, która odnosi się do Marii Magdaleny:

¹ Tłumaczenie koptyjskie nie obejmuje całego tekstu, brakuje 1-6; oraz 11-14; fragmenty greckie papOxy i papRyl: odpowiadają zachowanym po koptyjsku p. 9,5-10,14 i p. 17,4-19,5.

² Wczesnochrześcijańskie i gnostyckie wzmianki o Marii Magdalenie opracowała Silke Petersen, (por. Petersen, 1999, s. 94-194).

³ Por. Petersen, 1999, s. 104-106.

⁴ Tak w *Sophia Jezusa Chrystusa*: (SJC: NHC III, p. 98,9-11; p. 114,8-12; paralelne do BG, p. 90,1-4; p. 117,12-17). W drugim pytaniu: „Mariham spytała Jezusa świętego: «Skąd pochodzą twoje uczennice, albo dokąd pójdą, albo co robią na tym miejscu?»” (to znaczy na świecie). Podobne pytanie Mariham w EvThom log. 21 (NHC II, p.36,33-35): „Rzekła Mariham do Jezusa: «Do kogo podobni są twoi uczniowie?»”.

⁵ Zgodnie z tym, uczniowie Jezusa „są podobni do małych dzieci, którym powierzono pole, które do nich nie należy” (EvThom log. 21). Dzieci wskazywały na brak aspektu seksualnego. W logionie następnym EvThom log 22: „jeśli czynicie męskie i żeńskie jednym, aby to, co męskie nie było męskim, a to, co żeńskie nie było żeńskim (...) wtedy wejdziecie do [królestwa]” – por. Myszor, 2008, s. 205 i n.

Rzekł Szymon Piotr do nich (to jest: apostołów): „Niech Mariham odejdzie od nas. Kobiety nie są godne życia”. Rzekł Jezus: „Oto poprowadzę ją, aby uczynić ją mężczyzną, aby stała się sama duchem żywym, podobnym do was mężczyzn. Każda kobieta, która uczyni siebie (25) mężczyzną, wejdzie do królestwa niebios”⁶.

Według tego logionu, kobieta dopiero wtedy, gdy stanie się mężczyzną może stać się godną losu mężczyzn, czyli ewentualnie może podobnie jak mężczyzna nauczać. Do tego wątku nawiązuje także EvMar (por. p. 9,21). Są jednak inne interpretacje tej wypowiedzi⁷.

W *Dialogu Zbawcy* znajdziemy także wiele interesujących wypowiedzi Marii Magdaleny, także o roli kobiety i kobiecości w sferze religijnej.

Juda powiedział (do Zbawcy): „Powiedziałeś to nam ze rozumienia prawdy. Gdy modlimy się, to w jaki sposób powinniśmy się modlić?” Pan rzekł: „Módlcie się w miejscu, gdzie nie ma kobiety”. Mateusz rzekł: „Gdy powiedział nam «módlcie się w miejscu gdzie nie ma kobiety» (to oznacza): zniszczcie dzieła kobiecości i to nie dlatego, że jest jakieś inne narodzenie, lecz że one zaprzestaną już rodzić”. Maria rzekła: „Czyż nie zostaną zniszczone na zawsze?” Pan rzekł: „Ty jesteś tą, która wie, że będą rozwiązane i że ponownie zostaną zniszczone dzieła kobiecości na [tym miejscu]”. Juda powiedział [do] Mateusza: „Zostaną rozwiązane dzieła kobiecości. [Wówczas] archonci będą [przywoływać swoje miejsca] a (my) będziemy w ten sposób przygotowani do nich”.

Rozmowa Zbawcy i apostołów, w której uczestniczy Maria Magdalena dotyczy spraw religijnych związanych z obecnością kobiety w czasie modlitwy i „kobiecości” w ogóle, a w szczególności tego aspektu, że kobiety rodzą ludzi, nowych poddanych archontów. „Dzieła kobiecości”, czyli rodzenie dzieci dla świata doczesnego, zostaną uchylone, zniszczone⁸. W ten sposób uczniowie Jezusa zostaną przygotowani na odpowiednie odniesienie do archontów, stwórców świata, którzy przez „dzieła kobiecości” podporządkowują sobie ludzi. W tym sensie należy także rozumieć nakaz Zbawcy: „módlcie się tam, gdzie nie ma kobiety”. Wypowiedź Marii Magdaleny, wyjaśnienia Zbawcy i apostołów nie są wrogie wobec kobiety jako takiej, ale wobec jej rodzenia dla doczesności („na tym miejscu”), czyli dla świata doczesnego. Zniesienie „kobiecości” jest także warunkiem udziału Marii Magdaleny w dziele zbawienia (modlitwy). W innej wypowiedzi Maria Magdalena okazała się gnostykiem, wzorem właściwego rozumienia pouczeń Zbawcy:

Maria rzekła: „Podobnie dotyczy to zła na co dzień, choć robotnik godzin jest swego pożywienia⁹, a uczeń nie jest podobny do swego nauczyciela”¹⁰. Słowo to powiedziała jako kobieta, która wszystko zrozumiała¹¹.

⁶ EvThom log 114, por. Myszor, 2008, s. 213 i 228.

⁷ Por. Emmenegger Sieber, 2008, s. 60-62.

⁸ Por. pracę S. Petersen, *Zerstört die Werke der Weiblichkeit! Maria Magdalena, Salome und andere Jünerinnen Jesu in christlich-agnostischen Schriften*, Leiden 1999.

⁹ Por Mt 10,10; Łk 10,7; 1 Tm 5,18.

¹⁰ Por. Mt 10,25, a także J 13,16.

¹¹ Dial: NHC III, p. 139,8-13.

W wypowiedzi znajdują się aluzje biblijne, choć ocena doczesności jest zgodna z gnostyckim rozumieniem¹². Maria Magdalena zostaje wyróżniona także w innej wypowiedzi *Dialogu Zbawcy*:

Maria rzekła: „Powiedz mi Panie, dlaczego zstąpiłam na to miejsce, aby zyskać, czy aby stracić?” Pan rzekł: „Ukazujesz nadmiar Objawiającego”¹³. Maria rzekła do niego: „Panie, czym jest miejsce, które leży odłogiem, albo mu brakuje prawdy?” Pan rzekł: „To miejsce, w którym mnie nie ma”. Maria rzekła: „Panie, jesteś lękiem i podziwem, a jednocześnie ogniem, który pochłonie tych, którzy cię nie znają”¹⁴.

W wypowiedzi Zbawcy i Marii Magdaleny znajdujemy ocenę doczesności świata stworzonego. To „miejsce”, na którym nie ma Zbawcy, które powoduje stratę, gdzie nie ma znajomości prawdy i zbawienia. Treść wypowiedzi nie wiąże się w szczególny sposób z rolą Marii Magdaleny, wyróżnia ją jako pojętną uczennicę Zbawcy. Wypowiada się o „dziełach (kobiecości)”:

Pan rzekł: „Gdy pozostawicie (10) dzieła za sobą tak, że nie będą mogły iść za wami, wtedy udacie się na odpoczynek”. Maria rzekła: „Chcę poznać wszystkie dzieła, tak jak istnieją”¹⁵.

Maria Magdalena w *Dialogu Zbawcy* jest równa innym apostołom, stawia pytania podobnie jak inni uczniowie, nazwana jest przez Zbawcę „siostrą” podobnie jak apostołowie „braćmi”¹⁶.

W późnych pismach gnostyckich, w *Pistis Sophia* Maria Magdalena pojawia się jako rzeczniczka zniesienia zróżnicowania płci i należy do grupy kobiet uczennic Jezusa. W *Pistis Sophia* poruszono temat odpuszczenia grzechów dzięki „tajemnicy prawdziwego chrztu”. Na pytanie uczennic Jezus odpowiada: „wasze dusze poprowadzi (prawdziwy chrzest) do światłości światła, do miejsc prawdy i dobra, do miejsca świętego świętych, do miejsca, w którym nie będzie ani żeńskiego ani męskiego (bytu), nie będzie na tym miejscu postaci, ale tylko stałe nieopisane światło”¹⁷. Konsekwencją chrztu będzie zawieszenie zróżnicowania płci. Podobnie zostaje zniesiona materia, świat i seksualność w ogóle. Jezus chwali Marię Magdalene, określając ją jako *pneuma* (duch), gdyż przewyciężyła materię (*hyle*), a więc swój kobiecy związek z seksualnością i rodzeniem¹⁸. Do kwestii rozwiązania i przewyciężenia materii powraca na początku zachowanego tekstu *Ewangelia Marii* (p. 71,1-9).

¹² Por. Petersen, 1999, s. 112 i n.

¹³ Termin „menytes” na określenie Jezusa por. Klemens Al. Stromata V,34.1.

¹⁴ Dial: NHC III, p. 140,14-19.

¹⁵ Dial: NHC III, p. 141,8-14.

¹⁶ Dial: NHC III, p. 126,18-22 (pytania o ciało); p. 131,19-132,16 (nazwana przez Zbawcę siostrą); p. 134,24-135,3 (razem z innymi apostołami otrzymuje specjalne objawienie); p. 137,3-13 (pyta o udział umysłu w przyjęciu gnozy); p. 142,20-24 (pyta o znaczenie stworzenia); p. 143,6-10 (pyta o tajemnicę prawdy); p. 144,5-12 (pyta o znaczenie biblijnego ziarna gorczycy); p. 146,1-7 (pyta o zakończenie „dzieł kobiecości”).

¹⁷ *Pistis Sophia*, rozdział 143; 372,24-373,3; podaję za Petersen, 1999, s. 123.

¹⁸ Podaję za Petersen, 1999, s. 124.

Maria Magdalena w gnostyckich tekstach została przedstawiona w szczególny sposób, nie tylko jako uczennica Jezusa, uczestnicząca w apostołacie uczniów, ale w *Ewangelii Filipa* 32 jako „towarzyszka” Jezusa:

Trzy (kobiety) chodziły z Panem zawsze: Maria, Jego matka i Jego siostra i Magdalena, ta, którą się nazywa jego towarzyszką. Bo „Maria” jest Jego siostrą i Jego matkę (tak się nazywa) i także Jego towarzyszkę¹⁹.

Określenie Marii Magdaleny jako „jego towarzysza” (ΤΕΥΚΟΙΝΩΝΟC / ΤΕΥΖΩΤΡΕ) wskazuje na jej szczególny związek ze Zbawcą. Komentatorzy odnoszą ten związek do gnostyckiej symboliki Ducha Świętego/Sophia, która dla zbawcy jest jednocześnie matką, siostrą i towarzyszką. Pierwotne interpretacje, według schematu współczesnego myślenia (Maria Magdalena jako żona Jezusa, choćby w stylu *Kodu da Vinci*, D. Browna) nie odpowiadają myśleniu gnostyckiemu, bardziej ujawniają współczesne kompleksy seksualne niż gnostycką rzeczywistość religijną. Inna wypowiedź *Ewangelii Filipa* utwierdza nas w przekonaniu, że chodzi o symbolikę gnostycką, według której Maria Magdalena symbolizują boską Mądrość (Sophia):

Mądrość, którą nazywa się bezpłodną, jest matką [aniołów] i towarzyszką [Zbawcy]. Marię Magdalenę zbawca kochał bardziej niż [wszystkich] uczniów i całował ją [często] w jej [usta]. Pozostali [uczniowie ...] rzekli mu: „Dlaczego miłujesz ją bardziej niż nas wszystkich?” Zbawca, odpowiadając, rzekł im: [...] „Dlaczego miłuję was nie tak, jak ją?”²⁰

Wydawca koptyjskiego tekstu i autor podziału na specyficzne logia, wyróżnia dwie wypowiedzi 55a i 55b. Jeśli jednak połączymy je w jednym związku myślowym, symbolika Marii Mądrości (Sophia) jako matki aniołów i Marii Magdaleny umiłowanej przez Zbawcę wydaje się zrozumiała. Maria Magdalena jako szczególna uczennica symbolizowała „Mądrość” Jezusa. Magdalena pozostaje także w szczególnym związku z uczniami Jezusa. Zbawca miłuje ją bardziej niż uczniów. Dla pełnego zrozumienia gnostyckiej symboliki Marii Magdaleny trzeba także właściwie interpretować wyrażenie Zbawca „całował ją [często] w jej [usta]”. Wydaje się, że po gnostycką interpretację pocałunku należy sięgać do EvPhil 30b i 31:

Człowiek przyjmuje [pożywienie] z obietnicy (wejścia) do [miejsca] w górze²¹. [Gdyby] ją z ust [...z miejsca], z którego wyszedł Logos, to żywiłyby się (wprost) z ust i stałyby się doskonały²².

¹⁹ EvPhil: NHC II, p. 59, 6-19; por. Myszor, 2008, s. 237 i 270.

²⁰ EvPhil 55 (a i b): NHC II, p. 63,30-64,5; por. Myszor, 2008, s. 241 i 278.

²¹ Por. Mt 4,4.

²² Całość wypowiedzi tłumaczona na podstawie rekonstrukcji u Schenkego, 1997, s. 28: ΕΥΦΡΩΜΕ Χ[Ι ΜΠΟ]ΕΙΩ ΕΒΟΛΖΜ ΠΡ[Ρ]ΗΤ ΕΖΟ[ΥΝ ΠΠΤΟ]ΠΡΟC ΜΠCΑΝΤΠΕ [ΕΝΕΥ...] ΜΜΟC ΕΒΟΛ ΖΝΤ ΤΑΠΡΟ [ΖΜ ΠΜΑ ΝΤ]ΑΠΛΟΓΟC ΕΙ ΕΒΟΛ ΜΜΑΥ ΝΕΥΝΑCΟΕΙΩ ΕΒΟΛ ΖΝ ΤΤΑΠΡΟ ΑΥ[Ω] ΝΕΥΝΑΩΩΠΤΕ ΝΤΕΛΕΙΟC.

Doskonali bowiem staną się przez pocałunek brzemienni i zrodzą. Dlatego i my sami całujemy się wzajemnie przyjmując poczęcie z łaski, którą wśród nas mamy²³.

Pocałunek Zbawcy oznaczał uznanie Marii Magdaleny za doskonałą, pełną łaski i uzdolnienie jej do głoszenia ewangelii doskonałym²⁴.

2. Maria Magdalena w *Ewangelii Marii*

Gnostycka *Ewangelia Marii* została odnaleziona w wersji koptyjskiej (dialektu saidzkiego) w 1896 roku na rękopisie z Muzeum Egipskiego, który został pozyskany dla Muzeum Berlińskiego (stąd jego oznakowanie *Berolinensis Gnosticus* BG 8502). Cały kodeks został opublikowany w 1955, gdy okazało się, że prócz EvMar (BG,1) zawiera także *Apokryf Jana* (BG,2) i *Sophia Jezusa Chrystusa* (BG,3) oraz *Dzieje Piotra* (BG,5). AJ i SJC mają swoje wersje w koptyjskim zbiorze tekstów z Nag Hammadi. *Ewangelia Marii*, zachowana wyłącznie w BG należy do utworów podobnego pochodzenia, jak większość zbioru z Nag Hammadi. Jest to koptyjskie tłumaczenie greckiej, oryginalnej wersji. Po opublikowaniu EvMar odnaleziono dwa fragmenty greckiego oryginału na papirusach (PapOxy 3225 i PapRyl 463)²⁵. Papirusy te potwierdzają istnienie greckiej wersji, ale nie wnoszą wiele do rekonstrukcji całej ewangelii, zawierają paralelne wersje stron poświadczonych po koptyjsku²⁶. Greckie fragmenty wskazują na datację III wieku. Oznaczałoby to, że *Ewangelia Marii* powstała w greckim oryginale w II lub III wieku. Z całości w wersji koptyjskiej 19 stron zachowały się strony p. 7,1-10,23 i 15,1-19,5, czyli zagięły strony 1-6 i 11-14. Zachowany tytuł utworu na stronie 19,5 wskazuje na zakończenie tekstu, co potwierdza, że z 18 stron integralnego tekstu zagięło 10, większa część utworu. Koptyjski tytuł ΠΕΥΛΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΡΙΖΑΜΜ (p. 19,3-5) potwierdza wersja grecka PapRyl p. 22,17-19.

Treść EvMar dzieli się na dwie części: dialog Zbawcy i Marii Magdaleny (p. 1-9,4) oraz pouczenia Marii Magdaleny w gronie apostołów i uczniów Jezusa (p. 9,6-19,5). Z pierwszej części, a więc w dialogu, zachowało się niewiele. Przez analogię z innymi podobnymi utworami gnostyków możemy przypuścić, że dialog ten polegał na tym, że Maria Magdalena pytała, a Zbawca odpowiadał. W dialogu uczestniczyli także apostołowie (por. pytanie Piotra, p. 5, 10). W drugiej części utworu Maria Magdalena przekazuje pouczenia Zbawcy, które prawdopodobnie nie zostały poruszone w dialogu; Piotr prosi w drugiej części utworu o pouczenia Zbawcy, które Maria Magdalena otrzymała poza gronem apostołskim (por. p. 10,1-7). W tym miejscu zaznacza się szczególna pozycja Marii Magdaleny, jest

²³ EvPhil 30 b i 31: NHC II, p. 58,31-59,6; por. Myszor, 2008, s. 237 i 270.

²⁴ Por. Petersen, 1999, s. 147-151.

²⁵ Opublikowane: D. Lührmann, *Die griechischen Fragmente des Mariaevangelium POx 3525 und PRyl 463*, *Novum Testamentum* 30 (1988), s. 321-338.

²⁶ Synoptyczne wydanie tekstów koptyjskich i greckich przygotowała Hartenstein, 2000, s. 137-142.

godna przyjąć tajemne pouczenia Zbawcy, nieznane nawet apostołom. Pouczenia Zbawcy otrzymała także w wizjach (por. PapOxy 3525, końcowy fragment). W drugiej części utworu Maria Magdalena nie otrzymuje objawień ani specjalnych pouczeń, wspomina otrzymane nauki, zastępuje właściwie Zbawcę w rozmowie z uczniami. W tej części EvMar rozwinięto dyskusję nad rolą kobiet w nauczaniu, a w szczególności nad znaczeniem Marii Magdaleny jako wybranej uczennicy Jezusa²⁷. Przeciwnikami kobiet okazują się apostołowie Piotr i Andrzej, jako ich obrońca występuje Levi. W jakim stopniu te opinie odpowiadają historycznej rzeczywistości Kościoła względnie gnostyckich poglądów, trudno znaleźć odpowiedź. Na ogół przyjmuje się, że Kościołowi oficjalnemu (tu apostołom Piotrowi i Andrzejowi) zarzucano tworzenie przepisów i prawa ograniczającego kobiety w kościelnych funkcjach. W EvMar ostatecznie apostołowie zgadzają się, aby nie ograniczać roli kobiet w Kościele, nie odmawiają Marii Magdalenie zbawczego posłannictwa powierzonego jej przez Zbawcę. Tu oczywiście pojawiają się kolejne pytania, czy w tym rozwiązaniu chodzi o rzeczywistość historyczną, a więc o jakiś fragment historii chrześcijaństwa, gdy kobiety odgrywały równorzędną rolę z mężczyznami, czy o postulat, projekcję życzeń gnostyków lub ich krytykę oficjalnego Kościoła.

Ewangelia Marii [Magdaleny]

[BG,1; p. 7,1-19,5]

[Rozmowa Jezusa z uczniami i uczennicami: p. 7,1-8,11]

(p. 1-6 brak) (p. 7,1) „... czy [materia] zostanie zniszczona, czy nie?” Zbawca odrzekł: „Wszystkie (postacie) natury, wszystkie (rzeczy) stworzone, (a więc) wszystkie stworzenia są ze sobą wzajemnie powiązane. (5) I zostaną rozwiązane, powrócą do swojego korzenia²⁸, a więc także natura materii, rozwiązując się, (wraca) do właściwości jej (początkowej) natury. Kto ma uszy do słuchania, niech słucha”.

(10) Piotr powiedział do niego: „Skoro pouczyłeś nas o każdej rzeczy, powiedz nam jeszcze i to: Czym jest grzech świata?” Zbawca odrzekł: „Nie istnieje żaden grzech, natomiast wy jesteście tymi, którzy popełniają grzech, (15) gdy dopuszczacie się czynów, odpowiadających naturze rozpusty, a ta nazywa się «grzechem». Dlatego Dobro weszło pośród was, (aż po) naturę wszystkich rzeczy, aby przywrócić ją do (20) jej korzenia”. I mówił dalej i powiedział: „Dlatego jesteście chorzy i umieracie, ponieważ [kochacie] to, (p.8,1) co [was będzie oszukiwać]²⁹. Kto potrafi zrozumieć, niech zrozumie. [Materia] [stworzyła] namiętność, która nie ma (swego) podobieństwa, ponieważ wystąpiła z (połączenia) przeciwnego naturze. (5) Zaburzenie to powstaje w całym ciele. Dlatego powiedziałem wam: występujcie pewnie, nawet gdy nie macie żadnej pewności, pewni występujcie (odważnie) wobec różnorodnych postaci (10) Natury³⁰. Kto ma uszy do słuchania, niech słucha”.

²⁷ W opracowaniu Anne Jensen, *Frauen in frühen Christentum*, Bern 2002, s. 19-23, zacytowano fragment z EvMar jako przykład prorockiej aktywności kobiet we wczesnym chrześcijaństwie.

²⁸ To jest do swego początku.

²⁹ Rekonstrukcja: (p. 8) Till-Schenke w wydaniu: ΜΠΕΤΑΡ[Α]ΠΑ[ΤΑ ΜΜΩΤΗ ΠΕΤΡ].

³⁰ Tłumaczenie francuskie inaczej rozumie to zdanie: „Soyez obéissants et à la fois désobéissants pourvu que vous obéissiez à chaque Image de la nature”. Idę za rozumieniem tekstu

[Ostatnie polecenia Jezusa: p. 8,11-9,4]

Gdy Błogosławiony to powiedział, pozdrowił ich wszystkich i rzekł: „Pokój wam, niech pokój mój (15) powstanie wśród was. Strzeżcie się, aby was nikt nie zwiódł, mówiąc wam: «oto tu», albo «oto tam». Bo Syn Człowieczy jest w waszym Wnętrzu. Postępujcie (20) za nim. Ci, którzy go szukają, znajdą go. A więc idźcie i głosście ewangelią o królestwie. Nie ustanawiajcie (9,1) żadnej reguły ponad to, co wam nakazałem, i nie ustanawiajcie żadnego prawa, na wzór Prawodawcy, abyście nie zostali przez nie pochwyteni”. Gdy to powiedział, odszedł (od nich).

[Smutek uczniów i pocieszenie Marii: p. 9,6-23]

(Uczniowie) zasmucili się i bardzo płakali, mówiąc: „Jak mamy więc pójść do pogan i jak mamy przepowiadać ewangelię o królestwie Syna (10) Człowieczego? Jeśli On nie został oszczędzony, to jak my mamy być oszczędzeni?”. Wówczas wstała Maria i pozdrowiła wszystkich, i powiedziała do swoich braci: „Nie płaczcie (15) i nie smućcie się, nie poddawajcie się zwątpieniu, bowiem Jego łaska będzie z wami wszystkimi i ona będzie was osłaniać. Raczej wychwalajmy Jego wielkość, gdyż on przygotował³¹ (20) nas i uczynił nas Człowiekiem”. Gdy Maria to powiedziała, zwróciła ich serce³² ku dobremu i (uczniowie) zaczęli zastanawiać się nad słowami Zbawcy.

[Maria przekazuje pouczenia Jezusa: p. 10,1-23]

(10,1) Piotr rzekł do Marii: „Siostró, wiemy, że Zbawca miłował cię bardziej od innych kobiet, powiedz nam te słowa Zbawcy, które (5) sobie przypominasz, te, które znasz, a których my (nie znamy) i których myśmy nie słyszeli”³³. Maria odpowiedziała i rzekła: „To, co jest ukryte, wam objawie”³⁴. I zaczęła mówić w (10) te słowa: „Ja – rzekłam – zobaczyłam Pana w widzeniu i powiedziałam do Niego³⁵: Panie, zobaczyłam cię dzisiaj w widzeniu. Odpowiedział mi, mówiąc: Błogosławiona jesteś, że nie wahasz się, (15) gdy Mnie widzisz, bo tam, gdzie jest Umysł, tam jest i skarb. I powiedziałam do Niego: Panie, teraz, czy ten, kto ma widzenie, ogląda je w (swej) duszy, czy też w (swym) duchu? Zbawca odrzekł (20) mówiąc: nie ogląda (go) w (swej) duszy, ani w (swym) duchu, ale to Umysł, który jest pośrodku, między tymi dwoma, on ogląda widzenie i on jest tym, który... [...brak p. 11-14...]³⁶.

[Wstępowanie duszy: p. 15,1-17,9]

(15,1)... jego i Żądza rzekła: „Nie widziałam cię, gdy schodziłaś w dół, teraz zaś widzę cię, gdy wchodzisz w górę. Jak więc kłamiesz, ty, która do mnie nie należysz?” (5) Dusza odrzekła w te słowa: „Widziałam cię, chociaż ty mnie nie widziałeś, ani mnie nie poznałeś. Byłam dla ciebie ubraniem, ale ty mnie nie poznałeś”. To powiedziawszy, poszła z radością dalej. Z kolei podeszła do trzeciej mocy, którą nazywa się Niewiedzą. Ta zapytała duszę w te słowa: „Dokąd zmierzasz? Opanowano cię z (15) powodu niegodziwości, właśnie opanowano cię przy sądzeniu”. Dusza zaś rzekła: „Dlaczego mnie sądzisz? chociaż ja nie sądziłam. Opanowano mnie, chociaż ja nie panowałam. Nie poznano (20) mnie, chociaż poznałam to, że Pełnia ma być rozwiązana: zarówno to, co ziemskie, (16,1)

w tłumaczeniu niemieckim: „Seid euch gewiß und wenn ihr keine Gewißheit habt, seid gewiß angesichts der verschiedenen Gestalten der Natur”.

³¹ W tekście greckim: papOxy: „zjednoczył”.

³² W tekście greckim: papOxy: „umysł”.

³³ W tekście greckim papOxy: „Powiedz nam te słowa Zbawcy, które znasz, a których nie słyszeliśmy”.

³⁴ W tekście greckim, papOxy: „To czego nie znacie i co sobie przypominam, zwiastuję wam”.

³⁵ W tekście greckim, papOxy: „Gdy pewnego razu zobaczyłam w widzeniu Pana, powiedziałam”.

³⁶ Opowiadanie Marii Magdaleny z pewnością zapisano na stronach zaginionych, p. 11-14, gdyż na stronie 15 znajdujemy dalszy ciąg i dopiero na p. 17 przemówienie Marii się kończy, por. p. 17,7.

jak i to, co niebieskie”. Gdy dusza zniszczyła (w ten sposób) trzecią moc, podeszła wyżej i zobaczyła moc czwartą; zaś istniała (5) w siedmiu postaciach: pierwszą postacią była ciemność, drugą była żądza, trzecią – niewiedza, czwartą – pożądanie śmierci, piątą – królestwo ciała, (10) szóstą – szaleńcza przebiegłość ciała; siódmą zaś zapalczywa mądrość. Takie oto jest siedem mocy Gniewu, które pytają duszę: „Skąd przychodzisz (15) zabójczyni człowieka, albo dokąd idziesz, ty, która obezwładniasz to miejsce?” Dusza odrzekła, mówiąc: „To, co mnie pochwytyło, zostało zabite, a to, co mnie objęło, zostało zniszczone, a moja żądza się (20) skończyła i niewiedza zginęła. W świecie zostałam (17,1) uwolniona przez (inny) świat i w postaci przez wyższą postać³⁷. Gdyż węzeł zapomnienia istnieje tylko przez określony czas. Od tej chwili osiągnę ukojenie od (ograniczenia) czasu, w stosownej chwili w eonie milczenia”.

[Rozmowy uczniów i uczennic; zakończenie Ewangelii; p. 17,7-19,2]

Gdy to Maria powiedziała, zamilkła, bo do tej chwili Zbawca z nią rozmawiał. (10) Odezwął się Andrzej i rzekł do braci: „Powiedźcie, co sądzicie o tym, co powiedziała? ³⁸ Nie sądzę, aby Zbawca to powiedział. Bo doprawdy, pouczenia (15) te miały inne myśli ³⁹”. Odezwął się Piotr, wypowiadając się o sprawach tego rodzaju i zapytał się ich o Zbawcę: „Czy rozmawiał on potajemnie (20) przed nami z kobietą a «nie» jawnie? ⁴⁰ Czy więc powinniśmy się nawrócić i wszyscy jej posłuchać? Czy wybrał ją bardziej niż nas?” (18,1) Wtedy Maria zapłakała i rzekła do Piotra: „Bracie mój, Piotrze, o czym ty myślisz? Czy sądzisz, że ja to wymyśliłam sama w swoim (5) sercu, albo, że ja kłamię na temat Zbawcy?” Odezwął się Lewi i zwrócił się do Piotra: „Piotrze, od dawna jesteś zagniewany, a teraz widzę, że dręczysz tę kobietę jak (10) przeciwników ⁴¹. Jeśli Zbawca uznał ją za godną, to kim jesteś ty sam, że ją odrzucasz? ⁴² Na pewno Zbawca znał ją bezbłędnie. Dlatego ukochał ją (15) bardziej niż nas. Wstydzmy się raczej tego i ubierzmy się w człowieka doskonałego, ruszajmy jak nam polecił, przepowiadać ewangelię i nie ustanawiamy (20) innej reguły albo innego prawa, poza tym, co Zbawca powiedział” ⁴³. Gdy (19,1) to Lewi powiedział, podjęli wędrówkę dla pouczenia i przepowiadania ⁴⁴.

[Kolofon: p. 19,3-5]

Ewangelia Marii.

[Ewangelia Marii, fragmenty greckie]

Papirus z Oxyrhynchos 3525; por. BG: p. 9,5-10,14]

...Gdy (Zbawca) to powiedział, odszedł. Oni zaś zasmucili się i płacząc bardzo rzekli: „Jak mamy pójść do pogan, aby głosić ewangelię o królestwie Syna Człowieczego? Jeśli

³⁷ „uwolniona przez (inny) świat” można także przetłumaczyć „uwolniona (innego) świata” podobnie „postać uwolniona przez inną postać/od innej postaci”. Koptyjskie **ΕΒΟΛ ΖΝ** może oznaczać zarówno „przez” jak i „od”.

³⁸ W tekście greckim: papRyl: „Co sądzicie o tym, co powiedziano?”

³⁹ W tekście greckim: papRyl: „Wydaje mi się to raczej sprzeczne z jego sposobem myślenia”.

⁴⁰ W tekście greckim: papRyl: „Czy Zbawca rozmawiał potajemnie z kobietą a «nie» jawnie, żebyśmy to wszyscy słyszeli?”

⁴¹ W tekście greckim: papRyl: „jej przeciwnik”.

⁴² W tekście greckim: papRyl: „gardzić”.

⁴³ W tekście greckim: papRyl: „jak powiedział Zbawca”.

⁴⁴ W tekście greckim: papRyl: „Gdy Lewi to powiedział, odszedł i zaczął głosić ewangelię”.

Jego nie oszczędzili, jak nas oszczędzą?” Wtedy wstała Mariamme⁴⁵, pozdrowiła ich i ucałowała wszystkich, i rzekła: „Bracia, nie płaczcie, nie bądźcie smutni i nie wątpcie. Jego łaska będzie z wami i będzie was chronić. Składajmy raczej dzięki za Jego wielkość, bo nas zjednoczył i uczynił ludźmi”. Gdy to Mariamme powiedziała, zmieniła ich umysł i zaczęli rozważać na temat powiedzeń Zbawcy. Piotr powiedział do Mariamme: „Siostrzo, wiemy, że zostałeś bardzo umiłowana przez Zbawcę, jak żadna inna kobieta. Powiedz nam te słowa zbawcy, które znasz, a których nie słyszeliśmy”. Odrzekła Mariamme, mówiąc: „To czego nie znacie i co sobie przypominam, zwiastuję wam”. I zaczęła im (mówić) w te słowa: „Gdy pewnego razu zobaczyłam w widzeniu Pana, powiedziałam: «Panie, dzisiaj Cię zobaczyłam»”: On odrzekł: „Błogosławiona jesteś...”.

[Papyrus Rylands 463; por. BG, p. 17,4-19,5]

(i osiągnę) w końcu odpoczniecie⁴⁶ od biegu czasu w eonie milczenia”. To powiedziawszy, Mariamme zamilkła, jakby Zbawca tylko tyle jej powiedział. Andrzej powiedział: „Bracia, co sądzicie o tym, co powiedziano? Ja bowiem nie wierzę, żeby to Zbawca powiedział. Wydaje mi się to raczej sprzeczne z Jego sposobem myślenia”. W sprawie tych wydarzeń wyraził zdanie Piotr, mówiąc: „Czy Zbawca rozmawiał potajemnie z kobietą, a «nie» jawnie, żebyśmy to wszyscy słyszeli? Czy chciał ją uznać godniejszą od nas [...] (że ja kłamię na temat) Zbawcy”. Lewi powiedział do Piotra: „Piotrze, zawsze byłeś skłonny do gniewu i teraz sprzeciwiasz się tej kobiecie, jak jej przeciwnik. Jeśli Zbawca ją uznał za godną, to kim jesteś ty, aby nią gardzić. Bo bez wątpienia ją znał i niezawodnie ukochał. My powinniśmy się raczej tego wstydić i przybrać się w nowego człowieka i wypełnić to, co nam powierzono. Przepowiadajmy ewangelię bez ustanawiania nowej reguły, i bez wydawania prawa, jak powiedział Zbawca”. Gdy Lewi to powiedział, odszedł i zaczął głosić ewangelię. Ewangelia Mariamme.

Komentarz

[Rozmowa Jezusa z uczniami i uczennicami: p. 7,1-8,11]

Trudno odtworzyć treść zaginionych stron p. 1-6. Wydaje się, że EvMar⁴⁷ obejmowała na tych stronach wykład Zbawcy, albo dialog z apostołami. Fragmenty p. 7,1-9 zawierają uwagi na zakończenie objawienia. W p. 7,1,-8,11 Zbawca poucza o rozwiązaniu materii (ύλη) przez powrót do początku („korzenia”) trzech postaci ukształtowanej materii, to jest φύσις, πλάσμα i κτίσις. Pojęcia te mogą wskazywać na trzy różne formy śmiertelnych istot. Jeśli podstawą wykładu genezy widzialnego świata była mitologia walentynian, to przyczyną powstania widzialnego, materialnego świata i bytów śmiertelnych, w tym także pomieszania natur, był upadek Mądrości, stwórczej Sophii. „Natura materii” ma charakter złożony, jej powrót do początku oznacza unicestwienie. Według dalszego pouczenia (p. 7,17-22) istnieje jeszcze jeden rodzaj „natury”, który dotyka człowieka, jako „natura rozpusty” (p. 7,15). Ma znaczenie moralne. Nie jest „grzechem” świata

⁴⁵ W różnych utworach gnostyckich i w różnych rękopisach imię Marii, zapisane jest różnie, jako Maria, Mariam, Mariamme. Podaję tak, jak zapisano w danym utworze.

⁴⁶ ἀνάπαυσις.

⁴⁷ Por. Wykaz skrótów dla koptyjskich tekstów gnostyckich, z Nag Hammadi, Codex Tchacos i Berolinensis Gnosticus 8502 w: Myszor, 2008, s. 13-16.

(por. J 1,29), jak wyjaśnia Zbawca, a więc nie należy do kosmologii. W EvMar znajdujemy wyjaśnienie genezy grzechu człowieka, według Zbawcy, grzech człowieka nie łączy się ze światem materialnym. Polega jednak na „namiętności” (παθος), powstałej ze zmieszania, połączenia przeciwnego naturze⁴⁸, czyli duchowego elementu z materialnym. Skutkiem grzechu w człowieku jest „choroba” i „śmierć” oraz „zaburzenia” (niepokój w całym ciele: p. 8,5)⁴⁹. Dla ratunku człowieka, Dobro (czyli sam Zbawca) pojawia się wśród ludzi, aby przywrócić pierwotny porządek, czyli oddzielenie ducha od materii. „Materia”, względnie stworzona przez nią „namiętność”, nie ma swego „podobieństwa” (por. p. 8,7) i dlatego po oddzieleniu od „ducha” zostaje unicestwiona⁵⁰. Zachęta Zbawcy, aby apostołowie występowali odważnie przeciw „różnorodnym postaciom natury”, oznacza – jak poucza dalej – naśladowanie Syna Człowieczego w głoszeniu ewangelii o królestwie.

[Ostatnie polecenia Jezusa: p. 8,11-9,4]

Ostatnie polecenia Jezusa zawierają szereg aluzji biblijnych: Łk 24,36; J 20,19.21.26; J 14,27; Mt 24,23; Mt 24,23; Łk 17,23; Łk 17,21; Mt 7,7; Łk 11,9; Łk 24,14; Mk 16,15; Rz 7,6. Pozdrowienie z życzeniem pokoju w relacji nowotestamentalnej wskazuje na czas popaschalny. Syn Człowieczy jako Zbawca jest obecny we Wnętrzu apostołów, podobnie jak Jego „królestwo”, które jest „w was” (Łk 17,21). Pasquier wskazuje na kontrastową egzegezę tego wyrażenia u Ireneusza, *Adversus haereses* III, 16,8 (por. Pasquier, 1983, s. 59-60, przypis 31); naśladowanie Jezusa (p. 8,20) w EvMar będzie oznaczało „wejście do Wnętrza”, Jezus stanowi dla uczniów pewien model „wewnętrznego” przebywania. Podobnie ewangeliczna rada (Mt 7,7; Łk 11,9) w EvMar zdaje się oznaczać poszukiwanie we wnętrzu, podobnie jak ujmuje to *Dialog Zbawcy*: „Walczcie i ratujcie tego, który jest w stanie pójść za [wami], poszukujcie go i mówcie przez niego, aby każda rzecz, której szukacie, mogła się z wami zgadzać. Ja bowiem mówię wam: Prawdziwie w was przebywa Bóg żywy [jak i wy żywymi jesteście] w nim” (Dial NHC III, p. 137,15-138,1); Jezus występuje przeciwko prawu (p. 8,21-9,4) ustanowionemu przez Prawodawcę, w znaczeniu Mojżesza (por. J 7,19). Znaczenie „prawa” (νόμος) łączy się w EvMar z pojęciem „reguły” (ῥος), w sensie „kresu”, „graniczy”, co w interpretacji walentyniańskiej kojarzyło się z „krzyżem” (σταυρός) kosmicznym (por. Ireneusz, *Adversus haereses* I,3,5), a więc przeszkodą przy wstępowaniu do boskiej Pełni: koptyjskie **ⲧⲱϠ** odpowiada greckiemu ὀρίξειν „ograniczyć”, w tłumaczeniu oddają: „abyście nie zostali *pochwyteni*” w sensie zatrzymani przy wejściu do Pleromy. Na podstawie EvMar nie da się jednak ustalić, czy Zbawca zachęca do naśladowania go w niesieniu krzyża, czy też zachęca, aby nie ustanawiać „przeszkody”, czyli krzyża przy wejściu do Królestwa.

⁴⁸ Por. ExAn, NHC II, p. 130,30-131,12 i EvPhil: NHC II, p. 61,10-12.

⁴⁹ Por. Tardieu, 1984, s. 227.

⁵⁰ Por. Pasquier, 1981, s. 395n; Pasquier, 1983, s. 54n.

[Smutek uczniów i pocieszenie Marii: p. 9,6-23]

Smutek i płacz uczniów Jezusa jest reakcją na odejście Zbawcy, ale także lękiem przed prześladowaniami, które ich spotykają wśród pogan. Pasquier wskazuje na podobną reakcję uczniów w gnostyckim *Liście Piotra do Filipa* (EpPt: NHC VIII,2: p. 138,15-20; Pasquier, 1981, s. 67). Obawy uczniów dotyczą nie tylko prześladowań, ale także trudności głoszenia ewangelii wśród pogan. Komentatorzy zwracają uwagę na koptyjskie **ΖΗΤ** **ϸΝΑΥ** p. 9,15-16; w polskim tłumaczeniu oddaje jako „zwątpienie”, dokładnie oznacza „rozdwojenie serca/duszy”. Pasquier sądzi, że chodzi tu nie tylko o postawę moralną rozdwojenia, braku pewnej decyzji, ale także o dualizm ontologiczny, antagonizm ciała i duszy; prawa Prawodawcy i Syna Człowieczego we wnętrzu człowieka (Pasquier, 1983, s. 68). Syn Człowieczy „uczynił nas ludźmi”, czyli według gnostyckiej teorii, w ciele osadził duszę, podobnie jak sam Zbawca, stał się człowiekiem (Pasquier, 1983, s. 69). Do grona tych, „ludzi” w znaczeniu „mężczyzn” zalicza siebie samą Maria Magdalena („uczynił nas ludźmi”). Włączenie Marii Magdaleny do grona uczniów ukazał wydatniej tekst grecki („on zjednoczył nas i uczynił ludźmi”). Na temat „uczynił nas ludźmi” por. Petersen, 1999, s. 137; Autorka rozumie to wyrażenie jako „zrównał nas jako ludzi”, czyli zniósł różnicowanie ze względu na płeć.

[Maria przekazuje pouczenia Jezusa: p. 10,1-23]

Piotr zachęca Marię do przekazania objawienia Zbawcy, przede wszystkim tych pouczeń, których apostołowie nie znają. Pouczenie Marii jest wyraźnie objawieniem treści oglądanych w wizji Umysłu (νοῦς). Sposób otrzymania objawienia jest pierwszym tematem rozmowy Marii ze Zbawcą. Wyrażenie „gdzie jest Umysł, tam jest i skarb” (p. 10,15-16) Pasquier odnalazła w pismach Klemensa Ał. Justyna, Makarego i w kilku utworach gnostyków (Pasquier, 1983, s. 101-103). Umysł jest także miejscem objawień spraw bożych w *Corpus Hermeticum* I,7. Wyrażenie to wyraźnie wskazuje na wewnętrzny charakter objawienia, inaczej niż w Łk 12,34; Mt 6,21, gdzie skarb znajduje się w niebie, w sprawach duchowych. Umysł prowadzi do gnozy. W wyjaśnieniu objawienia pojawiają się jeszcze dwa pojęcia antropologiczne: „dusza” i „duch”, co razem z „umysłem” wskazuje na trójdzielną antropologię.

[Wstępowanie duszy: p. 15,1-17,9]

Opis wstępowania duszy od p. 15,1 jest fragmentem obszerniejszej relacji, która rozpoczyna się na którejś z niezachowanych stron p. 11-14. Prawdopodobnie spór duszy z mocami utrudniającymi jej dostęp do sfery zbawienia opisany został bezpośrednio przed p. 15. Analogiczny opis wstępowania duszy znajdziemy w 1ApcJac: NHC V, p. 33,10-35, do końca p.; lub ApcPl: NHC V, p.19,20-23,26. Sąd nad duszą zawiera jednocześnie opis świata ponadziemskiego, sfery niebieskiej poniżej boskiej pełni. Sąd nad duszą przeprowadzają jej moce, czyli siły, które ją opanowały podczas życia ziemskiego. Wydaje się, że pierwszą mocą jest Ciemność (tak sądzi Pasquier, 1983, s. 79), rekonstruuując opowieść przed stroną p. 15. Cztery moce (Ciemność, Żądza, Niewiedza i Gniew: por. p. 15,1; 16,2.13).

Gniew dzieli się na siedem innych mocy, terminy się powtarzają: ciemność, żądza, niewiedza, pożądanie śmierci, królestwo ciała, szaleńcza przebiegłość ciała, zapalczywa mądrość; por. p. 16,5-13. Imiona poszczególnych mocy znajdziemy w *Apokryfie Jana* por. NHC II, p. 12,10-26; w systemie bardziej rozbudowanym (por. Pasquier, 1983, s.81; Tardieu, 1984, s. 290; Hartenstein, 2000, s. 133, przypis 38; Myszor, 2008, s. 174). Opis świata eschatologicznego w *EvMar* jest skomplikowany. Odwołuje się do czterech stopni wstępowania duszy. Czwarty stopień Gniew dzieli się na siedem innych mocy, jakby z innego systemu. Pasquier dostrzega w tym ślady wcześniejszych redakcji tekstu *EvMar* (Pasquier, 1983, s. 80). Ten fragment *EvMar* nie da się także połączyć z tradycją ewangeliczną. Jest to cytat z synkretystycznej religijności pogańskiej (Tuckett, 1986, s. 35-42). Moce ziemskiego nieba, które opanowały i zniewoliły duszę na ziemi, zostały opisane przy pomocy negatywnych ocen zachowania duszy na ziemi. Dusza przechodzi przez te sfery własnego zniewolenie przy pomocy wiedzy, gnozy, zmienia dotychczasową postać bytu przy pomocy wyższej formy istnienia. Uwalnia się od zapomnienia (p. 17, 3) i ograniczeń czasu doczesnego, aby osiągnąć odpoczynek (ἄναπαυσίς) w eonie milczenia (p. 17,8), czyli w najwyższym bycie, w Mądrości Milczącej. „Eon milczenia” por. *Wypisy z Theodota* 29 (Klemens Al., *Wypisy z Theodota*, tł. P. Siejkowski, Kraków 2001, s. 47).

[Rozmowy uczniów i uczennic; zakończenie Ewangelii: p. 17,7-19,2]

Maria, przekazując pouczenia Zbawcy, zastąpiła wobec uczniów Jezusa. Spór apostołów dotyczył pośrednictwa w nauczaniu apostołskim kobiety oraz treści tego nauczania. Nauczanie za pośrednictwem kobiety w ocenie apostołów było „niejawne”, „potajemne” a więc o charakterze ezoterycznym (por. Petersen, 1999, s. 133-139). Rola Marii polega nie tylko na nauczaniu, ale także pocieszaniu apostołów, dodawaniu im odwagi (por. wyżej p. 9,14-21), podobnie jak Jezus w gnostyckim dialogu z uczniami. Pasquier sądzi, że w sporze o autorytet kobiety w zakresie apostołskiego nauczania trzeba przypomnieć także wcześniej wypowiedzianą myśl, że Zbawca „przygotował nas i uczynił nas ludźmi” (p. 9,19-21) w znaczeniu „uczynił nas mężczyznami” zdatnymi do nauczania, a więc także Marię Magdalenę (Pasquier, 1983, s. 98). „Potajemne” nauczanie wśród gnostyków nie mogło być przedmiotem kontrowersji. Gnostycką naukę przekazywano wybranym. Chyba że przyjmujemy wyjaśnienie, że chodzi tu o zarzut ze strony oficjalnego Kościoła apostołów, który nauczał jawnie i publicznie. W tym kontekście można zrozumieć negatywną ocenę roli kobiety w Kościele, wypowiedzianą przez Piotra, przełożonego apostołów (por. Mt 16,13-20). Podobny zarzut wobec nauczania kobiety w Kościele pojawia się w *EvThom*, log 114:

Rzekł Szymon Piotr do nich: „Niech Mariham odejdzie od nas. (20) Kobiety nie są godne życia”. Rzekł Jezus: „Oto poprowadzę ją, aby uczynić ją mężczyzną, aby stała się sama duchem żywym, podobnym do was mężczyzn. Każda kobieta, która uczyni siebie (25) mężczyzną, wejdzie do królestwa niebios” (por. Myszor, 2008, s. 213 i 228).

Według Lewiego (Mateusza, Mt 9,9; Mk 2,13-17; Łk 5,27-32) kobieta może nauczać w imieniu Zbawcy, gdyż została przez niego wybrana, Zbawca ją znał, uznał za godną i bardziej miłował niż apostołów (por. EvPhil: 32; NHC II, p. 59,6-11; 55b: NHC II, p. 63,33-64,5 i komentarz: por. Myszor, 2008, s. 237; 241; 270; 278). „Przybranie doskonałego człowieka” (p. 18,16) było wykonaniem nakazu Zbawcy, podobnie jak głoszenie ewangelii. Istniał zatem związek między „doskonałym człowiekiem” (mężczyzną?) i głoszeniem ewangelii. Czy w tym dziele publicznego nauczania uczestniczyła Maria Magdalena, pytanie wydaje się otwarte. Zakończenie EvMar mówi wyraźnie o apostołach.

Częściej cytowane:

Emmeger Sieber Gregor, 2008, *Maria Magdalena in gnostischen Texten*, Apocrypha 19 (2008), s. 56-75

Hartenstein Judith, 2000, *Die zweite Lehre. Erscheinungen des Auferstandenen als Rahmerzählungen frühchristlichen Dialoge*, Berlin 2000

Lührmann Dieter, 1988, *Die griechischen Fragmente des Mariaevangelium POx 3525 und PRyl 463*, Novum Testamentum 30 (1988), s. 321-338

Myszor Wincenty, 2008, *Biblioteka z Nag Hammadi Kodeksy I i II, tłumaczył oraz komentarzem opatrzył*, Katowice 2008

Pasquier Anne, 1981, *L'eschatologie dans l'Evangile selon Marie. Etude des notions de nature et d'image*, w: B. Barc, *Colloque international sur les textes de Nag Hammadi. Etudes I*, Quebec-Louvain 1981, s. 390-404

Pasquier Anne, 1983, *L'Evangile selon Marie, texte établi et présentée*, Quebec-Louvain 1983

Petersen Silke, 1999, *Zerstört die Werke der Weiblichkeit. Maria Magdalena, Salome und andere Jüngerinnen Jesu in christlich-gnostischen Schriften*, Leiden 1999

Tardieu Michel, 1984, *Ecrits gnostiques Codex Berlin*, Paris 1984

Till Walter-Schenke, Hans Martin, 1972, *Die gnostische Schriften des koptischen Papyrus Berolinensis 8502*, Berlin 1972

Tuckett Christopher, 1986, *Nag Hammadi and the Gospel Tradition*, Edinburgh 1986

DAS EVANGELIUM NACH MARIA [MAGDALENA].

DIE EINLEITUNG, DIE ÜBERSETZUNG AUS DEM KOPTISCHEN, KOMMENTAR

Zusammenfassung

Der Artikel umfaßt die Einleitung, die polnische der koptischen Fragmente aus Berolinensis Gnosticus 8502 und die griechische Fragmente (PapOxy 3225 und PapRyl 463), mit Kommentar. In der Einleitung hat man auf die besondere Rolle der Maria in den gnostischen Apokryphen, und vor allen in der koptischen Bibliothek von Nag Hammadi. Maria Magdalena hat im EvMar eine herasuragende Position. Sie gibt die Belehrungen, vermittelt die Botschaft Jesu den Aposteln. Das Evangelium Maria Magdalena ist in einer christlich-gnostischen Gruppe entstanden. Die Rolle einer Frau in der Gemeinde wurde

mit den gnostischen Vorstellungen verbunden. Als Quelle gilt aber auch als Zeugnis in der Forschung der Rolle der Frauen in der Urkirche.

Słowa kluczowe: kobieta w antycznym chrześcijaństwie, gnostycyzm, apokryf,
Nag Hammadi, koptyjskie teksty

Keywords: woman in antic world, Gnosticism, apocrypha, Nag Hammadi,
Coptic texts